

Gro Ulset

Forsker, barnevernets
utviklingssenter Midt-Norge

Rett til fritid

Barn i institusjoner skal hjelpes til en god fritid. Men hvordan få til det når institusjonen ligger langt fra folk, eller ansatte skal overlape så ofte at de ikke kan forlate stedet?

Om målet er at barn og unge som bor i barneverninstitusjoner skal utvikle trygghet, sosial kompetanse og tillit til seg selv, er det vesentlig at de kjenner mestringsopplevelser i hverdagen, ikke minst fritidsrelaterte slike. En meningsfylt fritid som byr på mestringsopplevelser handler om imøtekommenhet og engasjement fra de ansattes side overfor beboerne, og om institusjoner som evner å tilrettelegge for en hverdag som fremmer muligheter i stedet for begrensninger. Ansatte i barneverninstitusjoner har et viktig arbeid å gjøre i forbindelse med fritidsmotivering. Beboere har behov for å oppleve støtte, oppmuntring og tilrettelegging også i denne delen av hverdagen. Mye instrumentell, byråkratisk systemtenkning og praksis kan imidlertid stenge av for muligheten til å skape gode og positive relasjoner mellom ansatte og beboere.

I en fersk undersøkelse gjennomført av Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge: «Ungdoms fritid ved opphold i barneverninstitusjon» (2009), deltok til sammen ti langtids barneverninstitusjoner. Én av institusjonene skilte seg noe fra de andre med hensyn til fritidstenkning og praksis. Den hadde et gjennomtenkt fokus på mestring i forbindelse med fritidsaktiviteter og fritidsopplevelser. Institusjonen mente at tilrettelegging for mestringsopplevelser innebar at ansatte måtte evne å ta ting på sparket. Ansatte måtte være raske til å følge opp, eller som de selv sa: «henge seg på» beboerens fritidsforslag. De kunne ikke vente ei uke eller to for å vurdere en eventuell gjennomføring av aktivitetsforslaget; da var sannsynligheten stor for at beboeren mistet den motivasjonen han i utgangspunktet hadde. Ansatte fortalte at de ofte deltok sammen med beboerne på ulike uformelle fritids- og friluftaktiviteter og turer, og de ga uttrykk for at de selv hadde stor glede av dette.

Beboerne fortalte at de var fornøyde med fritiden sin fordi institusjonen satset på og la til rette for mange ulike aktiviteter og turer. Ansatte formidlet at de valgte å se mange muligheter og få begrensninger med hensyn til beboernes fritid, og at de hadde som mål å gjøre hverdagen og fritiden til beboerne så familielik og normal som mulig.

I de øvrige institusjonene som deltok i undersøkelsen syntes fritidstenkning og -praksis i større grad å bære preg av en tilpasning i forhold til ulike strukturer, rammer og begrensninger i hverdagen. Mye fastsatt møtevirksomhet mellom ansatte og mellom ansatte og beboere, praktisering av «stilletid» etter middag, faste vaskedager og faste institusjonsdager, hvor beboerne måtte være til stede på ettermiddag og kveldstid, påvirket de ansattes fritidstenkning. Den ble mye preget av institusjonelle, strukturelle bestemmelser og begrensninger. Dette førte i sin tur til at de ikke lyktes så godt med å tilrettelegge for en fritid som motiverte og tilfredsstilte ungdomsbeboerne.

I tillegg til dette fant vi at den enkelte institusjons beliggenhet og arbeidstidsordning hadde betydning i forhold til hva de ansatte oppfattet som gjennomførbart i forbindelse med beboernes fritid.

I de tilfeller hvor institusjonens lokalisering var svært avsidesliggende i forhold til nærmiljø og aktivitetstilbud kunne ungdommenes fritidsønsker være vanskelige å imøtekomme. Flere institusjoner lå slik til at beboerne var avstengte fra en naturlig kontakt med lokalsamfunnet. Enkelte var så avsidesliggende at det heller ikke forelå kollektivtransporttilbud i området. Undersøkelsen viste at det drives barneverninstitusjoner i dag som verken imøtekommer lovverkets krav om sentral lokalisering, eller ivaretar beboernes rett til nyttiggjøring av fritidstilbud i lokalsamfunnet. Det er problematisk når slike kvalitetskrav og rettigheter ikke ivaretas på en tilfredsstillende måte.

Illustrasjonsfoto: colorbox.com

UFRITT: Det kan være vanskelig å komme seg på fotballtrening hvis det er altfor mange rutiner der du bor.

Det begrenser beboernes bevegelsesfrihet og deres rett til medvirkning og selvbestemmelse i hverdagen. Vi fant at beboere i sentralt beliggende institusjoner var mer frie og selvstendiggjorte. I disse institusjonene krevdes mye mindre planlegging i forhold til fritid og logistikk, det var mer fleksibilitet å spore og spontane fritidsønsker var lettere å imøtekomme.

En del ansatte hevdet at en arbeidstidsordning som innebar tre skift per døgn påvirket institusjonens fritidstenkning og -praksis negativt. Ettersom ansatte måtte være til stede i institusjonen i forbindelse med overlappingsmøter og skift flere ganger om dagen, gjennomførte de sjelden turer eller lengre utflukter i helgene. Det var dessuten vanskelig å motivere ungdommene til felles turer og aktiviteter i fritiden, når det var så mange arbeidstidsskift. Det ble lite ro og stabilitet. Ansatte som arbeidet i institusjoner som praktiserte medlevertturnus rapporterte ikke om tilsvarende begrensninger hvor arbeidstidsordningen stjal mulige fritids- og mestringsopplevelser fra beboerne. I disse institusjonene var det mer ro, stabilitet og fleksibilitet å spore i hverdag og fritid.

Opplevd mestring handler ikke om mål på dyktighet og

prestasjon i forhold til andre. Opplevd mestring handler om å oppleve og å nyte. For barn og unge som bor i barneverninstitusjoner kan mestringsopplevelser bero på ansattes genuine opptatthet av beboernes fritid; at forholdene legges til rette, at det fokuseres på muligheter i stedet for begrensninger, at beboerne oppfordres til medvirkning og at en evner å følge opp spontane, uorganiserte- så vel som planlagte og organiserte aktivitetsønsker. Gjennom sosial integrasjon kan en forvente at mestring kommer til uttrykk, og gjennom marginalisering kan en forvente at mangel på mestring kommer til uttrykk (Heggen og Øia 2005). Barn og unge som bor i barneverninstitusjoner kan lett komme i marginale posisjoner. Det bør arbeides aktivt for å motvirke dette. Både indre og ytre forhold ved institusjonene må legges til rette slik at den nødvendige sosiale integrasjon skal kunne finne sted. ■

REFERANSER

Heggen, K, Øia, T (2005) *Ungdom i endring. Mestring og marginalisering*. Oslo: Abstrakt forlag.

Ulset, G (2009) *Ungdoms fritid ved opphold i barneverninstitusjon. Fritid! Tid fri?* Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS, Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge.